

VII. Супервизија на банките и штедилниците

7.1. Банкарска супервизија

Во текот на 1998 година продолжија активностите на Народна банка на Република Македонија за доизградување на регулативната рамка на банкарската супервизија, насочени во правец на зајакнување на прудентните правила на однесување на финансиските субјекти, а со крајна цел изградба на здрав, стабилен и ефикасен банкарски систем. Измените и дополнувањата на Законот за Народна банка на Република Македонија (“Службен весник на РМ” бр.29/96 и 37/98 - пречистен текст), Законот за банки и штедилници (“Службен весник на РМ” бр.29/96 и 37/98 - пречистен текст) и одредени одлуки од супервизорската сфера значае понатамошна имплементација на меѓународните супервизорски стандарди и посебно на т.н.р. “25 суштински принципи за ефикасна банкарска супервизија”, донесени од страна на Базелскиот комитет за банкарска супервизија при Банката за меѓународни порамнувања.

Во согласност со Законот за Народна банка на Република Македонија и Законот за банки и штедилници, како и останатата прудентна супервизорска регулатива и воспоставените процедури за теренска и вонтеренска контрола, Народна банка на Република Македонија врши перманентен надзор и контрола на банките и штедилниците во Република Македонија.

Врз основа на Годишниот план за контроли на банките и штедилниците донесен од гувернерот на Народна банка на Република Македонија, во текот на 1998 година беа извршени вкупно 92 теренски контроли на банки и штедилници. Притоа, целосни контроли се извршени кај 15 банки и 14 штедилници, додека со делумните контроли беа опфатени сите банки и 4 штедилници. Во споредба со 1997 година кога беа извршени вкупно 55 теренски контроли, ова претставува значително интензивирање на контролните активности со опфат на сите банкарски институции во Република Македонија. На овој начин во целост беше реализиран годишниот план за контроли на банки и штедилници. Во тие рамки, извршените контроли на трите најголеми банки во Република Македонија значат исполнување на превземени обврски согласно склучените аранжмани со меѓународните финансиски институции. Исто така, со контролните активности во текот на 1998 година беа опфатени и 18 овластени менувачници.

7.2. Структура на банкарскиот систем

На крајот на 1998 година банкарскиот систем на Република Македонија го сочинуваа 22 банки, 2 филијали на странски банки и 18 штедилници. Оваа

година беше одбележана со влезот на 3 нови банкарски институции, и тоа:

- “Македонска банка за поддршка на развојот” а.д. Скопје со основачки капитал од 30 мил. ДЕМ во денарска противвредност;
- Филијала на Т.С. “Ziraat Bankasi” од Република Турција со основачки капитал од 21 мил. ДЕМ во денарска противвредност; и
- Штедилница “ФУЛМ” довел Скопје со основачки капитал од 1 мил. ДЕМ во денарска противвредност.

Во текот на истиот период беа одземени дозволите за работа на три штедилници: “Рударски институт” д.о.о. Скопје, “Континентал” д.о.о. Битола и “АМСМ” д.о.о. Скопје.

Во изминатиот период од една година не се забележуваат речиси никакви поместувања во структурните односи помеѓу двата основни сегмента на банкарскиот систем на Република Македонија - банки и штедилници. Така, споредено со крајот на 1997, учеството на банките во вкупниот финансиски потенцијал остана на нивото од 98,7%, со што се потврди нивната структурна доминација во банкарскиот систем на Република Македонија. Маргиналната улога на штедилниците, освен преку нивното учество во вкупниот финансиски потенцијал, може да се согледа и преку неколку други показатели, кои во текот на 1998 година бележат тренд на благо опаѓање:

- учеството на пласманите на штедилниците кај население во вкупните пласмани кај население на ниво на банкарски систем, изнесува 9,6% и во споредба со декември 1997 година бележи пад за 2,4 процентни поени;
- иако една од основните функции на штедилниците е мобилизирање на слободни парични средства во вид на штедни влогови на населението, сепак, во вкупната маса на штедни влогови на населението во банкарскиот систем, штедилниците учествуваат со само 3,3%. Во споредба со крајот на 1997 година, тоа претставува намалување за 0,7 процентни поени. Доколку се земат предвид само денарските штедни влогови, тогаш учеството на штедилниците изнесува 5,9% и во споредба со декември 1997 година покажува намалување за 1,1 процентен поен;
- капиталната сила на штедилниците е уште еден показател за нивната маргинална улога. Со состојба на 31.12.1998 година, во вкупниот сопствен потенцијал на банкарскиот систем штедилниците учествуваат со само 1,9%, што во споредба со истиот период од претходната година претставува намалување за 0,3 процентни поени.

Изнесените показатели кои го илустрираат маргиналното значење на штедилниците, укажуваат на потреба од преиспитување на улогата и поставеноста на овој сегмент на банкарскиот систем на Република Македонија.

Анализата на структурата на банкарскиот систем според големината на финансискиот потенцијал, пазарното учество и сопствените средства со кои располагаат поделните банки, покажува негова асиметрична структура. Имено, 63,1% од вкупниот обем на работење на банките, како и 58,9% од прибраниот финансиски потенцијал отпаѓа на првите три банки по големина во Република Македонија. Во однос на капиталната сила, пак, трите најголеми банки бележат учество од 39,5%, што во однос на декември 1997 година претставува опаѓање од 4,4 процентни поени.

Преку процесот на приватизација на акционерите во македонските банки, како и преку нови емисии на акции, се врши постепено приватизирање на банките во Република Македонија. Овие процеси континуирано се одвиваа и во текот на 1998 година. Така, со состојба на 31.12.1998 година просечниот степен на приватизираност на банките изнесува 77,2%.

Просечното учество на странски капитал во вкупниот основачки капитал на македонските банки на 31.12.1998 година изнесува 15,5%. Од вкупниот број на банки, мешовит капитал фигурира во 14 од нив, додека во останатите е присутен само домашен капитал.

Неповолната структура на банкарскиот систем на Република Македонија се потврдува и од регионален аспект. Имено, само 6 банки и 4 штедилници се лоцирани надвор од Скопје. Потенцијалот на финансиските институции кои се надвор од главниот град учествува со само 12,8% во вкупниот финансиски потенцијал. Оваа предимензионираност и асиметричност во понудата на финансиски услуги во одредена мера е ублажена со релативно разгранетата мрежа на филијали, експозитури, шалтери, деловни единици и претставништва. Така, на крајот на 1998 година, банките во Република Македонија имаа 20 филијали, 81 експозитура, 95 шалтери, 4 деловни единици и 5 претставништва. Притоа, треба да се има предвид и мошне разгранетата мрежа на шалтери на Поштенска штедилница (вкупно 600 на целата територија на Република Македонија).

7.3. Анализа на перформансите на банкарскиот систем

7.3.1. Квалитет на активата

Банкарскиот систем на Република Македонија располага со релативно слаб квалитет на активата. Со состојба на 31.12.1998 година, сите побарувања класифицирани во ризичните категории В, Г, и Д учествуваат со 32,9%, што наведува на констатација дека кај една третина од кредитното портфолио се забележани сериозни проблеми во наплатата. Меѓутоа, треба да се има

предвид и фактот дека овој показател во однос на претходните години бележи значително намалување (во 1995 год. изнесуваше 44,4%, во 1996 год. 42,8%, а на 31.12.1997 изнесуваше 35,6%). Доколку се изземат побарувањата класифицирани во ризична категорија Д, кои се 100%-но резервирани, учеството на побарувањата класифицирани во ризичните категории В и Г во вкупното кредитно портфолио се сведува на 29,8%. Од друга страна, само побарувањата класифицирани во ризичните категории Г и Д, кои според супервизорската регулатива имаат третман на нефункционални побарувања, учествуваат со 17,3% во вкупната кредитна изложеност. Ако се продолжи анализата и се пребие износот на негативно класифицирани побарувања (В, Г и Д) за соодветниот износ на издвоени резервации, тогаш непокриениот дел од овие побарувања учествува со 18,8% во вкупното кредитно портфолио на банките.

Со состојба на 31.12.1998 година, просечната стапка на ризичност на кредитното портфолио на банките, како однос меѓу утврдениот износ на потенцијални загуби и вкупната кредитна изложеност, изнесува 17,5%, што одговара на ризична категорија меѓу Б и В. Во однос на 31.12.1998 година, овој показател бележи намалување за 6,2 процентни поени, а само за последните 6 месеци од годината, намалувањето изнесува 2,8 процентни поени. Притоа, кредитното портфолио на 10 банки покажува повисок степен на ризичност од просечното ниво, и тоа кај 3 од нив стапката на ризичност е повисока од 25%, што одговара на ризична категорија меѓу В и Г, а кај останатите 7 се движи во рамките на ризична категорија меѓу Б и В. Пониско ниво на ризичност од 10%, што одговара на ризична категорија меѓу А и Б се јавува кај 7 банки.

7.3.2. Адекватност на капиталот

Со состојба на 31.12.1998 година, вкупните сопствени средства со кои располагаат банките и штедилниците во Република Македонија изнесуваат 15,1 милијарди денари, односно 487,4 милиони ДЕМ во денарска противвредност (пресметано по среден курс на Народна банка на Република Македонија на 31.12.1998 година). Притоа, сите банки го исполнуваат капиталниот цензус за вршење на банкарски работи во земјата, додека овластување за вршење на платен промет и кредитни работи со странство имаат 16 банки.

Доколку сопствените средства на банките и штедилниците се споредат со вкупниот износ на активата на банкарскиот систем, просечното ниво на капитализираност на банкарскиот систем на 31.12.1998 година изнесува 25,2%. Тоа укажува дека повеќе од една четвртина од вкупните

активности на банките и штедилниците се финансирани со сопствени средства, што е далеку повисок коефициент во споредба со другите земји.²⁰ Доколку, се земат предвид и вонбилансните активности, степенот на покриеност на вкупното работење со сопствени средства на банките изнесува 20,1%.

Во просек, гарантниот капитал по одделна банка изнесува 578,4 милиони денари, или денарска противвредност на 18,7 милиони ДЕМ. Ако се изземат првите три банки по големина во Република Македонија, просечната големина на гарантниот капитал на останатите банки изнесува 385,7 милион денари, или денарска противвредност на 12,4 милиони ДЕМ.

Гарантниот капитал на банките, спореден со ризично пондерираната актива која на 31.12.1998 година изнесува 51,4 милијарда денари, дава коефициент на адекватност на капитал на банкарскиот систем од 25,9% (вклучувајќи ги и штедилниците, овој показател изнесува 26,2%), што е за три пати повисоко од минимумот од 8% утврден од страна на Базелскиот комитет за банкарска супервизија, кој е прифатен во законската регулатива во Република Македонија.

Анализата на трендот на овој показател покажува негово перманентно опаѓање, и тоа од 33% со состојба на 31.12.1996 година, 28,3% на 31.12.1997 година, на ниво од 25,9% на 31.12.1998 година.

7.3.3. Оценка на профитабилноста

Со завршната сметка за 1998 година банкарскиот сектор на Република Македонија искажа нето добивка во износ од 1,1 милијарда денари, што е речиси непроменето ниво во однос на искажаниот финансиски резултат во 1997 година. Притоа, билансите на успех за 1998 година на сите банки во Република Македонија покажуваат позитивен финансиски резултат. Кај 14 банки остварените финансиски резултати се послаби од минатогодишните, додека останатите прикажаа подобри финансиски резултати.

Врз основа на прикажаната нето добивка за 1998 година, како и просечната актива и просечниот капитал во текот на 1998 година, пресметани се коефициенти на профитабилност на банките во Република Македонија кои се движат во зоната на меѓународно прифатените стандарди.

²⁰ Компарација: Белорусија 10,7%; Бугарија 12,3%; Чешка 6,3%; Унгарија 10,2%; Латвија 12,9%; Литванија 9,9%; Молдавија 26,9%; Русија 21,7%; Словенија 11,3% -31.12.1997. Извор: Извештај, изработен од Групата на банкарски супервизори од Централна и Источна Европа.

Така, стапката на поврат на активата (ROA) изнесува 2% што покажува дека 100 единици актива на македонските банки на годишно ниво генерираат 2 единици нето добивка. Во споредба со декември 1997 година, овој коефициент покажува опаѓање од 0,2 процентни поени. Меѓутоа, споредено со крајот на 1996 година истиот бележи зголемување за 0,8 процентни поени.

Стапката на поврат на капиталот (ROE) изнесува 8,2% што покажува дека 100 единици капитал на македонските банки, на годишно ниво генерираат 8,2 единици нето добивка, наспроти 9,3 единици во 1997 година, односно 4,3 единици нето добивка во 1996 година.